

je zemlji pojedinac završio svoje obrazovanje jer bi u svakoj bio razvijen, ako ne jednak onda barem u osnovnim obilježjima, vrlo sličan sustav obrazovanja. To bi pojačalo, za integracijske procese i nužnu a još uvijek malu, mobilnost radne snage na integriranom europskom tržištu.

Međutim ne treba zanemariti činjenicu da procesi integracije i usklađivanja visokog obrazovanja promiču i mnoge druge dobrobiti za nacionalno obrazovanje, između kojih je najvažnija tendencija postizavanja slobode i autonomije visokoškolskog sustava, visokoškolskih ustanova, pa i nastavnika i studenata kao osnovnih čimbenika tih sustava, te promicanje visokog obrazovanja kao najvažnijeg oslonca društvenog razvoja i razvoja stabilnog, miroljubivog i demokratskog društva. Zbog toga i na ovaj integracijski proces usklađivanja visokog obrazovanja možemo gledati, kao i na sve druge njegove integracijske procese, s njegove loše i dobre strane, i pokušati iskoristiti što više onoga što je dobro i za naš vlastiti nacionalni razvoj.

BOLONJSKA DEKLARACIJA I BOLONJSKI PROCES

Temeljne odrednice razvoja suvremenog visokog obrazovanja u europskim zemljama zacrtane su u dokumentu pod nazivom *Magna Charta Universitatum*, potpisanog 1988. godine, tijekom proslave 900. obljetnice Bolonjskog sveučilišta.

Na temelju osnovnih načela tog dokumenta nastala je *Sorbonska deklaracija*, koju su prigodom 800. obljetnice Sveučilišta Sorbonne potpisali u ime svojih vlada ministri Francuske, Njemačke, Velike Britanije i Italije, iskazujući time svoju suglasnost za stvaranje zajedničkog europskog obrazovnog prostora. Naglasak je tog dokumenta na potrebi povećane mobilnosti profesora i studenata unutar europskih zemalja. To je potaklo oblikovanje nove i potpunije deklaracije, kojom će

detaljnije biti postavljena osnovna načela integrativnih procesa u visokom obrazovanju u Europi, pa je tako 1999. godine sazvan Bolonjski forum koji je donio zajedničku – tzv. *Bolonjsku deklaraciju*, koju potpisuje 29 ministara, kako Zapadnih tako i tranzicijskih europskih zemalja. Hrvatska se pridružila prihvaćanju ovog dokumenta, tijekom sastanka ministara visokog obrazovanja u Pragu 2001. godine, i time je Vlada Republike Hrvatske iskazala svoju spremnost da će u svoje visokoškolsko zakonodavstvo ugraditi osnovne odrednice *Bolonjske deklaracije*, tj. da će se odazvati pozivu da svoje visoko obrazovanje do 2010. godine uskladi sa sljedećim ciljevima:

1. *Prihvaćanje sustava lako prepoznatljivih i usporedivih akademskih stupnjeva.*
2. *Prihvaćanje sustava zasnovanog na dva obrazovna ciklusa – dodiplomskog i poslijediplomskog (prvog, u trajanju od najmanje tri godine; drugog, u trajanju od 5 i više godina).*
3. *Uvođenje bodovnog sustava kao ECTS (European Credit Transfer System).*
4. *Promicanje mobilnosti nastavnika i studenata te istraživačkog i administrativnog osoblja.*
5. *Promicanje europske suradnje u razvoju kvalitete te usporedivih kriterija i metodologije za procjenu kvalitete.*
6. *Promicanje europske dimenzije u razvoju nastavnih programa, međuinstitucionalne suradnje i integriranih programa.*

U postizanju ovih ciljeva ne traži se zanemarivanje raznolikosti, koje proizlaze iz različitih kultura, tradicija, jezika, vjera, nacionalnih obrazovnih sustava i sl., već što je moguće veće uklapanje tih različitosti u zajednički sustav kao njihov doprinos bogatstvu ukupnog sustava.

Bolonjska deklaracija nije samo politička izjava, ali nije niti međunarodni pravno obvezujući dokument, već njome vlade država potpisnica izražavaju svoju spremnost, a time preuzimaju i

moralnu obvezu, da će poticati zajednički program europskog usklađivanja visokog obrazovanja. Bolonjska deklaracija je skup općih načela koja moraju potaknuti Bolonjski proces, tj. proces postupnog i uzajamnog usklađivanja sustava visokog obrazovanja u Europi. U tom procesu nitko nikome ništa ne nameće, već se zemlje potpisnice pozivaju na uzajamno djelovanje ka konvergenciji i usklađivanju visokoškolskog sustava u Europi. Međutim, sigurno je i to, da one zemlje koje neće provoditi dogovoreni proces konvergencije svojih sustava visokog obrazovanja sa sustavima u drugim europskim zemljama, imaju i manje šanse za cjelovitijom integracijom u tokove slobodnog tržišta roba i kapitala, a time su izložene riziku zaostajanja u gospodarskom i društvenom razvoju.

Što se želi postići pojedinim ciljevima Bolonjske deklaracije?

1. Pribvaćanjem sustava lako prepoznatljivih i usporedivih akademskih stupnjeva postigla bi se laka prepoznatljivost naziva vezanih za struku u cijeloj Europi. U Hrvatskoj još uvijek imamo zastarjeli Zakon o stručnim nazivima i akademskim stupnjevima, s krutom podjelom na višu i visoku stručnu spremu, uz akademske nazive koji se nisu znatnije mijenjali od 60-ih godina. Primjerice, nazivi dipl. inženjer postoji za studije koji nemaju niti jednog inženjerskog predmeta; naziv profesor za profesore srednjih škola kao i za vrhunske znanstvenike koji drže nastavu na sveučilištu ili veleučilištu; naziv magistar za diplomiranog farmaceuta kao i za diplomiranog studenta poslije-diplomskog studija i sl. No više od naziva problematično je izjednačavanje naših četverogodišnjih studija sa studijima u Europi koji su ekvivalentni engleskom B.Sc. (Bachelor of Science), a da su istovremeno nastavna opterećenja na tom četverogodišnjem studiju jednaka onima koji u Europi završavaju diplomom M.Sc. (Master of Science).

Naši studenti, da bi postigli jednak stručni stupanj, studiraju godinu dana dulje nego studenti u mnogim zemljama Europe.

Promjena koja se predlaže, kako bi se uskladili naši nazivi s europskima, je uvođenje naziva “bakalaureus” – za završene studente *dodiplomskih studija* (koji moraju trajati najmanje tri godine); naziva “*magistar ili diplomirani inženjer*” – za inženjerske struke za završene studente *diplomskih studija* u trajanju od ukupno 5 godina; i konačno naziv “*doktor znanosti*” – za završene studente *poslijediplomskih studija* u trajanju od ukupno 8 godina.

2. Prethodni korak izmjenama stručnih naziva treba, naravno, biti *Prihvatanje sustava osnovanog na dva obrazovna ciklusa* – dodiplomskog i poslijediplomskog. Prvoga u trajanju od najmanje tri godine, drugoga u trajanju od 5 i više godina.

HEMA TRAJANJA STUDIJA PREMA BOLONJSKOJ DEKLARACIJI		
Naziv studija		Trajanje studija
Dodiplomski studij	(undergraduate)	3 godine
Diplomski studij	(graduate)	2 godine
Poslijediplomski studij	(postgraduate)	3 godine

Smisao dva ciklusa obrazovanja je ranije stjecanje tzv. “prvog zanimanja” koje omogućava zapošljavanje u strukama i na poslovima za koje je ova razina obrazovanja dovoljna, ali omogućava i nastavak obrazovanja na diplomskom studiju koji završava današnjim magisterijem. Ujedno, ovako organiziran sustav omogućava veću mobilnost stu-

denata nakon treće godine studija, tj. prijelaz na druge studije iz istog područja ukoliko student utvrdi da nema zanimanja ili mu je postojeći studij pretežak, nezanimljiv i sl. Smatra se, da bi kod nas to značajno smanjilo velik broj studenata koji nikada ne završe studij jer kada su se jednom opredijelili za jedan studij i završili dio studija, ne mogu se prebaciti na drugi studij, osim ponovnim upisivanjem prve godine na drugom studiju. Predložena shema studija je dakle 3-5-8. No za neke struke moguće su i druge kombinacije, primjerice za medicinu koja već sada traje šest godina, za veterinu i dr., tako da su moguće i sheme 4-5-9 ili primjerice za medicinu 6-9 i sl.

Poseban problem, vezan uz ovu shemu, je položaj stručnih studija na veleučilištima i visokim školama u novom sustavu, s obzirom da su na njima trogodišnji studiji u načelu završni stupanj. Ti studenti danas, nakon završetka studija, stječu višu stručnu spremu, a u novom sustavu trebali bi stjecati visoku stručnu spremu.

3. *Uvođenje bodovnog sustava (ECTS)* ima za cilj ujednačeno prikazivanje nastavnih i ostalih opterećenja studenata potrebnih za završavanje pojedinog studija. Naime, samo broj godina studija i broj nastavnih sati nedovoljan je za procjenu stvarnih nastavnih opterećenja studija, jer se ona odnose i na one oblike nastave koji nisu uključeni u klasičnu satnicu predavanja, vježbi i seminara. Tako primjerice, kao nastavno opterećenje trebaju biti prikazane aktivnosti kao što su praktičan rad; rad s mentorom; osobni rad studenta npr. u knjižnici, kod kuće, vrijeme potrebno za seminarske radove; aktivnosti vezane uz procjenu znanja i sl. ECTS bodovi su dakle koeficijenti ukupnih opterećenja koji se pridodaju pojedinim predmetima da bi se odmjerilo ukupno opterećenje studenta potrebno za završetak nastave iz tog predmeta. U ECTS-sustavu 60 bodova *predstavlja ukupno opterećenje u jednoj studijskoj godi-*

ni, 30 bodova u svakom semestru, a unutar tih brojeva raspoređuju se koeficijenti opterećenja po pojedinim predmetima. Student može postići bodove i na drugom visokom učilištu, ako je uspostavljena suradnja različitih učilišta, što ima za cilj povećati raspon sadržaja studija i mobilnost studenata. Studenti se potiču da što više sami kreiraju svoj studijski program, izabirući predmete koji obrađuju sadržaje važne za njihovo buduće zvanje i radne aktivnosti. S obzirom na razlike u programu, uvjetovane samostalnim izborom izbornih kolegija, predviđeno je da se uz diplomu izdaje i dopunska isprava – (uz diplomu) tzv. *diploma supplement*. Ovaj dodatak omogućuje prepoznavanje onih specifičnih dijelova studija koje je student sam odabrao i sadrži podatke koji nisu navedeni u diplomi.

4. *Promicanje mobilnosti nastavnika i studenata te istraživačkog i administrativnog osoblja* odnosi se na veću mobilnost nastavnika i studenata unutar lokalnog sustava visokog obrazovanja, a posebice na nužnost povećanja međunarodne mobilnosti nastavnika i studenata. Naravno, preduvjet tome je intenziviranje nastave stranih jezika na prvim godinama studija, podizanje kvalitete nastave na svim visokoškolskim ustanovama do standardne zajedničke razine, razvoj složenog sustava obavještanja o mogućnostima na drugim studijima, otvaranje ECTS ureda radi administrativno-organizacijske podrške većoj mobilnosti i sl.

U idealnom slučaju, u kojem bi funkcionirali svi dijelovi integriranog sustava kakav predlaže Bolonjska deklaracija, student bi studij mogao započeti u Zagrebu, drugu godinu nastaviti u Beču, treću upisati u Splitu, a završiti ga ponovno u Zagrebu.

5. *Promicanje europske suradnje u razvoju kvalitete, usporedivih kriterija i metodologije za procjenu kvalitete* zahtijeva postupke nadzora i vrednovanja aktivnosti u visokoškolskoj nastavi vredno-

vanjem uvjeta za osnivanjem visokoškolskih ustanova, vrednovanjem nastavnih programa, vrednovanjem nastavnika i nastavnog procesa, određivanjem kriterija za izbor nastavnika i sl. Tome bi trebale poslužiti nezavisne nacionalne akreditacijske agencije umrežene u mrežu europskih agencija za akreditaciju i vrednovanje.

6. *Promicanje europske dimenzije u razvoju nastavnih programa, međuinstitucionalne suradnje i integriranih programa* u konačnici je usmjereno oblikovanju europskog identiteta visokog obrazovanja, a time i europskom identitetu budućih “građana Europe”, na temeljima zajedničke klasične grčko-rimske kulture, kršćanstva, renesanse, prosvjetiteljstva i moderne građanske Europe. Važnost koja se pridaje obrazovanju kao pokretaču integracijskih europskih procesa najbolje je iskazana u izjavi češkog predsjednika Vaclava Havela, velikog zagovaratelja europskih integracija i tvorca “Povelje o europskom identitetu (donesenih na Kongresu EU u Lübecku, 1995. godine), koji kaže: “*Biti Europljanin nije stvar rođenja, već obrazovanja.*”

Sveukupan proces usklađivanja visokog obrazovanja u europskim zemljama provode mnoga tijela formirana u cilju poticanja razvoja zajedničkog europskog obrazovnog prostora. Najvažnija među njima je Europska rektorska konferencija, (CRE), kao glavno koordinacijsko tijelo cjelokupnog bolonjskog procesa.

Neke okolnosti koje usporavaju usklađivanje sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj s europskim sustavima obrazovanja su:

1. sporo donošenje nove zakonske regulative
2. nepostojanje jasne strategije razvoja Hrvatske
3. nesklonost promjenama strukture nastavnih programa i kadrovskim promjenama
4. strah od gubitka nacionalne komponente obrazovanja
5. strah od još većeg odljeva mozgova.